

LUTKE PRI IZVAJANJU DODATNE STROKOVNE POMOČI / mag. Darja Pekolj / OŠ Preserje pri Radomljah

Temeljni prispevek dela je predstavitev ene izmed možnih metod za bogatenje dela z otroki s specifičnimi učnimi težavami pri izvajanju programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter posledično tudi bogatenje kurikuluma osnovne šole.

»Najboljše pri lutki je to, da je brez srca. Zato mora animator poiskati svojega, da ji ga za hip posodi.«

Sitar (2008: 136)

UVOD

Učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja potrebujejo drugačne pristope od tipičnih situacij šolskega dela. Učitelji, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč, morajo pri svojem delu z njimi slediti ciljem individualiziranega programa za posameznega učenca, katere metode in oblike dela bodo pri tem izbirali, pa je odvisno od njihovega znanja in interesov na eni strani ter upoštevanja potreb, želja in interesov učencev na drugi strani. Pomembno je, da pri izvajanju dodatne strokovne pomoči uporabljajo multisenzoren pristop, ki predstavlja učenje po več senzornih poteh, to pa lahko dosežejo tudi z vključevanjem umetnostnih sredstev. Vključevanje umetnostnih sredstev v proces vzgoje in izobraževanja namreč omogoča povečanje učinkovitosti tradicionalnih metod učenja, saj so učenci ob njih bolj odprti, sproščeni in motivirani, posredovanje informacij pa je olajšano, kar je še posebej pomembno za učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Eno izmed umetnostnih sredstev so tudi lutke, ki lahko z vključevanjem v proces vzgoje in izobraževanja vplivajo na različna področja otrokovega razvoja in tako zavzamejo pomembno mesto pri izvajanju dodatne strokovne pomoči. Omogočajo doseganje tako splošnih kot specifičnih ciljev vzgoje in izobraževanja, in sicer na zanimivejši, kreativnejši in manj stresen način. Z vključevanjem lutk k delu vplivamo na čustveni, spoznavni in socialni razvoj učencev ter jim omogočamo celostni razvoj.

POMEN LUTK PRI IZVAJANJU DODATNE STROKOVNE POMOČI

Lutke so se ohranile iz starodavnih obredov vse do današnjih časov, saj še vedno pritegnejo tako otroke kot odrasle (Majaron, 2000: 33). Posebej pomembne so za otroke, saj poleg omogočanja simbolne igre vplivajo tudi na različna področja njihovega razvoja, na čustven, socialni in spoznavni razvoj (Marjanovič Umek, Lešnik Musek, 1999: 37). Zavzamejo lahko pomembno mesto pri izvajanju dodatne strokovne pomoči, saj postanejo posrednik med učiteljem in učencem, kar lahko omogoča lažji način vzpostavljanja komunikacije med njima in poglobljen odnos. Lutke so močno simbolno sredstvo, zato dajejo učencem možnost izražanja čustev in sproščanja notranjih napetosti, učitelju pa omogočijo lažji preboj do učenca in njegovo razumevanje (Korošec, 2005: 35). Omogočajo posredno komunikacijo med učiteljem in učencem, saj je neposredna komunikacija za otroke pogosto težka, lutka pa postane med njima posrednik, vmesni člen, celo ščit in avtoriteta, ki jo izbere učenec sam (Korošec, 2006: 129). Učitelj z lutko v roki omogoča lažje razumevanje učenca in njegovega vedenja, ustvari prijetno in sproščeno vzdušje, zagotovi alternativne možnosti učnih izkušenj po multisenzornih poteh ter večjo lastno in učenčevo kreativnost.

Z vključevanjem lutk k izvajanju dodatne strokovne pomoči lahko dosežemo tako cilje individualiziranega programa kot kurikularne cilje, saj z vključevanjem v delo vplivajo na izboljšanje govora in izgovarjave, razvijanje spontanega besednega izražanja in spodbujanje kreativnega izražanja, stimuliranje in povečanje domišljije, razvijanje spretnosti branja in pisanja, pridobivanje občutka za vrednotenje literature in vrednotenje dela,

razvijanje občutka za čas in prostor, spodbujanje otrokovega občutka lastne vrednosti, razvijanje samozaupanja in doseganje osebnega zadovoljstva, sproščanje strahov, agresije in frustracij na sprejemljiv način ter pridobivanje sposobnosti za reševanje problemov, razvijanje socialno-interakcijskih spretnosti in razvijanje sodelovanja, izboljšanje fine motorike, opazovanje sveta z vsemi čutili. Omogočajo zapomniti si opazovano in to oživiti z lutkami, razlaganje vsebine različnih predmetnih in socialnih področij, poustvarjanje zgodbe iz literature za razumevanje in potek zgodbe, oseb in teme, ustvarjanje nove zgodbe, ki se veže na otrokove izkušnje ali domišljijo, sporočanje čustev in socialne interakcije ter omogočajo, da učenci preko njih spregovorijo (Korošec, 2006: 110–111).

Obstajajo različne vrste lutk, kot so ročne, prstne, naprstne, mimične, marionete, senčne ... Vsaka izmed njih ima svoje značilnosti; otrok jih tako doživlja drugače, saj se od lutke do lutke spreminjajo tudi tehnike njihove uporabe, kar lahko spodbudi razna področja in dejavnosti pri učencih s primanjkljaji. Za delo z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja so najbolj primerne lutke kot igrače, ročne lutke, mimične lutke, prstne in naprstne lutke ter lutke, narisane na telo, saj spodbujajo razvoj govora, fine motorike, koordinacije med roko in očesom, koordinacije telesa ter izražanje notranjih misli in čustev.

MOŽNOSTI RABE LUTK PRI IZVAJANJU DODATNE STROKOVNE POMOČI IZ LASTNIH IZKUŠENJ PRI DELU

K svojemu delu, izvajanju dodatne strokovne pomoči, vključujem tudi delo z lutkami. Lutke pri delu predstavljajo izziv tako meni kot učencem, izkazalo pa se je, da z njihovo pomočjo učenci lažje in hitreje dosežajo različne cilje

individualiziranega programa. Pri delu z lutkami uporabljam različne metode dela, ki jih prilagajam glede na razvojno stopnjo ter potrebe in želje učencev. V nadaljevanju želim predstaviti, kako, ter pokazati možnosti njihove rabe glede na cilje dela.

Lutke kot motivatorke in pomočnice pri usvajanju učnih vsebin

Lutke imajo pri usvajanju učne vsebine velik pomen, saj učencem preko igre približajo učno vsebino, s svojo vsestranskostjo pa pritegnejo pozornost in podaljšajo njihovo vztrajnost pri delu. Prav tako so učinkovite pri dejavnostih, s katerimi odpravljamo primanjkljaje ovire oziroma motnje, saj že s svojim obstojem pritegnejo pozornost. Preko izkušenj sem spoznala, da lutke omogočajo večjo učinkovitost učencev pri delu, prav tako pa omogočajo tudi alternativno pot učnega procesa in procesa odpravljanja težav, ovir oziroma motenj, saj doprinesejo k bolj sproščenemu vzdušju in bolj kreativnemu delu.

Lutke uporabljam v procesu usvajanja, utrjevanja in izkazovanja znanja. Lutke v proces vnašajo igrivost in sproščeno vzdušje, s čimer vplivam na večjo motivacijo pri delu in posledično tudi na boljše učne rezultate. Pri usvajanju učne snovi z lutkami pogosto na poenostavljen način predstavim učno snov, z njimi odigram nevednico in s pomočjo lutkinih vprašanj poiščem učenčev predznanje. Prav tako pri utrjevanju in izkazovanju znanja z njihovo pomočjo učence usmerjam s podvprašanji, namigi, slikovnim materialom in igranjem prizorov.

Razvijanje branja in pisanja

S pomočjo lutk učence spodbujam pri urjenju branja. Z animacijo učence spremljam tako, da jim pomagam pri branju težjih besed, preberem dele besedila in s podvprašanji pomagam pri obnovi besedila v pravilnem vrstnem redu. Spremljanju z lutko dodam še sledenje besedilu s paličico, s čimer pripomorem k tekočemu sledenju in opozarjanju na napačno prebrane ali nepravilno izgovorjene besede. Branje s pomočjo lutk se je izkazalo veliko

bolj spodbudno, igrivo in uspešno kot branje brez njih, poleg tega učenci tudi bolje sprejemajo kritike lutk kot učitelja in se hitreje učijo, če usmerjam lutko in ne njih same.

Lutke vključujem tudi v razvijanje spretnosti pisanja, in sicer kot neke vrste učitelja, ki učenca usmerja pri pisanju, ga opozarja na rob, izpuščanje strani, vrstic, na ošiljen svinčnik in čisto radirko. Opozarja na nepravilno rabo velike začetnice, pravilni vrstni red besed v stavku in črk v besedah, rabo ločil ter postavljanje strešic in črtic. Izkazalo se je, da usmerjanje preko lutk pogosto lažje sprejmejo kot moje popravke, prav tako je napaka, ki jo naredijo sami z lutko v roki, napaka lutke in ne njih, s čimer ohranjajo svojo učno samopodobo. Lutke jih k pisanju spodbudijo tudi s pripovedovanjem zgodb, s podvprašanji in z usmerjanjem.

Razvijanje domišljije ter spodbujanje besednega izražanja in govornega razvoja

Preko animacije lutk učenci krepijo svoje besedno izražanje; pri njihovi animaciji gre namreč za spontano dejavnost, preko katere se lažje izražajo. Preko lutk učenci radi odigrajo dramske prizore, k njim pa jih lahko na določeno temo spodbudim tudi sama. Na ta način razvijajo svojo domišljijo in jo konstruktivno izrazijo v animaciji lutk, preko sporočanja pa krepijo svoje besedno izražanje. Igra z lutkami jim pomaga tudi pri iskanju tem za pisanje spisov in ustvarjanju lastnih zgodb, uspešno pa se je izkazala tudi že kot motiv pri risanju.

Razvijanje slušnega procesiranja

Preko dejavnosti z lutkami za razvijanje slušnega procesiranja urijo razločevanje glasov pri analizi in sintezi besed. Vključevanje lutk k dejavnosti prispeva k večji motiviranosti za delo in daljši pozornosti pri delu.

Koordinacija gibov telesa

Nekateri učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja imajo prisotne motnje na področju gibanja ali koordinacije telesa, zato jim nudim priložnosti, preko katerih lahko razvijajo omenjeno področje. Preko

animacije telesne lutke, ki jo učenci premikajo z gibanjem lastnega telesa, spodbujam **razvijanje telesne sheme**. Dejavnost je učencem bolj zanimiva kot predhodno sledenje navodilom brez lutke, saj njihovo zanimanje spodbujajo tudi vedno nove dogodivščine, ki jih vpletam v zgodbe za aktivacijo različnih delov telesa. Dejavnost od učencev zahteva tudi **aktivno poslušanje in sledenje navodilom**.

Preko dejavnosti s telesnimi lutkami učenci razvijajo **orientacijo na telesu**, z animiranjem lutk pa orientacijo v **prostoru**. S pomočjo lutk lahko prepoznavajo tudi dele telesa na drugem.

Preko lutk spodbujam tudi **razvijanje simetričnega in vzporednega gibanja**, in sicer z uporabo najpreprostejših lutk, naših prstov, s katerimi se izmenično ogledujemo v ogledalu, posnemamo premikanje in s plesom po dveh prstih razvijamo vzporedno gibanje. Dejavnost je kratka in preprosta, zanjo ne potrebujem vnaprejšnjih priprav, uporabim jo na začetku ali na koncu ure ali pa kot sprostitevno dejavnost. Učenci jo imajo radi, saj se ob njej zabavajo, hkrati pa tudi razmigajo prste, kar ugodno vpliva na pisanje.

V kabinetu imam škatlo z različnim materialom, od krpic do perlic in obeskov, od kroglic iz stiropora do papirnatih tulcev. Škatla je na polici in vedno dosegljiva vsem učencem. Iz razpoložljivega materiala lahko izdelajo različne izdelke, kot so zapestnice, preprosti šivani izdelki, lahko pa si izdelajo tudi lutko. Izdelava lutk zahteva različne dejavnosti, kot so vdevanje niti v šivanko, nizanje perlic, navijanje volne za lase, šivanje obleke, zapenjanje gumbov, risanje in barvanje telesa, lepljenje in rezanje. Gre za dejavnosti, ki od učencev zahtevajo natančne in **fine motorične** gibe, ki ugodno vplivajo tudi na razvoj in obliko pisave, natančnost risanja in barvanja ter striženja. Pomembno je, da pri izdelavi lutk ne kritiziram in ne spreminjam idej, saj je lutka, ki jo učenec izdeluje, v tistem trenutku odraz njegovega notranjega sveta, s katerim komunicira na simbolni način preko lutke. Le če pri izdelavi menim, da ima

učenec več sposobnosti za posamezno fazo izdelave, ga k temu spodbudim, nikakor pa njegovega dela ne preusmerim ali kritiziram.

S pomočjo lutk spodbujam tudi razvijanje **grafomotorike** učencev. Pripravljene imam različne delovne liste z nalogami za razvijanje grafomotorike, ki jih smiselno povežem z različnimi lutkami. Lutke jih motivirajo pri delu, jim dajejo naloge ali povejo zgodbe, ki osmislijo njihovo delo, kar neprimerno bolj vpliva na njihovo pozornost in natančnost pri delu kot samo reševanje listov z nalogami.

Izražanje čustev in učenje socialnih veščin

S pomočjo lutk sem bila velikokrat uspešna v situacijah, ko so učenci na naše srečanje prišli čustveno napeti. Predstavljajo namreč neke vrste ščit med mano kot učiteljico in učenci, saj preko njih vzpostavljam posredno komunikacijo, ki je učencem velikokrat bližja kot neposredna, še posebej mlajšim in introvertiranim. Uspešna sem bila na različne načine, in sicer s pogovorom preko lutke, s pogovorom z lutkami v mojih in učenčevih rokah ali pa preko igre vlog, kjer je učenec preko igre izrazil svoje stiske. Preko igre vlog učenci razvijajo tudi **empatijo**, saj se preko igre z lutkami vživljajo v situacije drugih. Prav tako so se lutke pokazale izvrstne pri **učenju socialnih veščin**, kar je bilo velikokrat povezano z izražanjem čustvenih napetosti. Preko igre vlog smo z učenci odigrali situacije in se pogovorili o poteku, njihovem doživljanju takrat in sedaj ter možnih drugih oblikah vedenja ali izhoda iz situacije. S pomočjo igre vlog se je situacija odvila pred našimi očmi, osebno smo jo doživeli/odigrali in se lahko o njej učili neposredno. Poustvarjanje lastnih izkušenj in situacij preko igre z lutkami se je izkazalo še posebej primerno za mlajše in učence s čustvenimi ali/in vedenjskimi motnjami.

V paru ali v manjši skupini učencev, ki animirajo lutke, pride pogosto do **interakcij**, saj lutke predstavljajo medij med njimi. Učenci preko lutk pogosto

vzpostavijo komunikacijo ali pa z njimi odigrajo kratke prizore. Pri učenju jih uporabijo kot posrednika, ki pridobiva mnenja in informacije pri prijatelju. Učinkovite so tudi pri delu v skupini, saj so za skupne dejavnosti z lutkami potrebni **sodelovanje, dogovarjanje in upoštevanje pravil. Razvijanje učenčeve samopodobe**

Rezultat dela z lutko niso samo načrtovani cilji individualiziranega programa in kurikula. Preko sledenja zastavljenim ciljem s pomočjo lutke vplivam na učenčev spoznavni, socialni in čustveni razvoj. Proces poučevanja in učenja je poenostavljen, saj na pomoč priskoči lutka, pogosto je olajšana tudi komunikacija ter s tem sproščanje notranjih napetosti, kar privede k manjšim stiskam in zaupanju v lastne sposobnosti ter posledično k boljši **samopodobi**, ki je pri učencih s primanjkljaji na posameznih področjih učenja velikokrat okrnjena.

Vzpostavljanje odnosa z učenci

Pri svojem delu se zavedam pomena vključevanja umetnostnih sredstev, saj na ta način učencem omogočim tudi **doživljanje notranjega sveta** ter tako spodbujam celostni razvoj učencev. Pri urah skušam zagotoviti sproščeno vzdušje in spodbujajoče okolje, z vsakim učencem pa vzpostavljam sodelovalen in pristen **odnos**. Preko dela z lutko v otrokovih očeh postanem nekdo, ki prinaša veselje, pogosto pa je lažje vzpostaviti tudi **pogovor** z učenci ali jih z njimi spodbuditi k besednemu izražanju; pristni pogovori in zaupanje pa sta temelja za dober odnos med mano kot učiteljico in učenci.

ZAKLJUČEK

Pri izvajanju DSP s pomočjo lutk pri učencih s primanjkljaji na posameznih področjih učenja sledim in dosegam različne cilje individualiziranega programa. Raba lutk omogoča ustvarjanje učnih situacij, ki potekajo po več senzornih poteh – lutkin govor, pa naj ji ga posodi učenec ali jaz, predstavlja slušno pot, njihova animacija kinestetično pot, sama lutka s svojo prisotnostjo, še posebej pa z dodatnim slikovnim materialom, pa vizualno pot.

Za delo z lutkami sicer ne potrebujem natančno vnaprej pripravljenega načrta, vendar je pomembno, da sem pripravljena na delo in vsebine, ki jih z učenci izvajamo določeno uro DSP. Dejavnosti z lutkami načrtujem vnaprej, velikokrat pa jih izvedem spontano glede na svoje občutke ter želje in potrebe učencev. Zgodi se lahko, da učenec nima želje po delu z lutko, kar je nujno upoštevati. Najpogosteje jo zavrnejo učenci, ki imajo visoko samopodobo oziroma močan ego. Lutka od njih zahteva podreditev in ker preko nje niso več v središču pozornosti, je pri delu nimajo radi. Kadar menim, da dejavnost z lutko ni uspešna, to zaključim. Ni namreč potrebno, da je lutka prisotna vse ure in skozi cel potek dela, pomembno pa je, da obstaja kontinuiteta dela z lutko ter da so vedno na razpolago, uporabljati pa jo moram na različne načine ob različnih priložnostih.

Moje izkušnje pri delu z lutko razkrivajo številne možnosti. Za delo z njimi potrebujem malo domišljije in nekaj poguma. Menim, da bi morale biti metode dela z lutko pogosteje vključene v celoten vzgojno-izobraževalni sistem in ne samo k izvajanju dodatne strokovne pomoči.

literatura

- Korošec, H. (2006). Otrokovo ustvarjanje z lutkami. V: Borota, B., Geršak, V., Korošec, H., Majaron, E. *Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk* (str. 97–140). Koper: Pedagoška fakulteta.
- Korošec, H. (2005). Lutka – otrokov vsakdan v šoli. *Razredni pouk*, let. 7, št. (februar 2005), str. 35–41.
- Majaron, E. (2000). Lutka – idealna povezava didaktičnih smotrov. *Revija Lutka*, 2000, str. 33–35, št. 56 (februar 2000).
- Marjanovič Umek, L., Lešnik Musek, P. (1999). Simbolna igra: kaj jo določa in kako igra določa otrokov razvoj. *Psihološka obzorja*, vol. 8, št. 2/3 (jun./sept. 1999), str. 35–58.
- Sitar, J. (2008). Lutkovna umetnost v okviru kulturne vzgoje. V: Požar Matijašič, N., Bucik, N. (ur.) *Kultura in umetnost v izobraževanju – potnica 21. stoletja* (str. 129–137). Ljubljana: Pedagoški inštitut.